

Høringssvar fra Stiftelsen LESE, Bokhandlerforeningen, Forfatterforbundet, Forfatterforeningen, Forleggerforeningen, Norsk bibliotekforening, Norsk Forfattersentrum og Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere

Dato: 30.06.2025

Svarstype: Med merknad

Felles høringssvar NOU 2025:1 Felles ansvar, felles gevinst

Organisasjoner i bokbransjen, her representert ved Stiftelsen LESE, Bokhandlerforeningen, Den norske Forfatterforening, Den norske Forleggerforening, Forfatterforbundet, Norsk bibliotekforening, Norsk Forfattersentrum og Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere, leverer felles høringssvar.

Innledning

Kompetansereformutvalget har levert en rapport med mange gode anbefalinger, samtidig opplever vi i bokbransjen at virkelighetsbeskrivelsen har klare mangler og at prioriteringen av tiltakene kunne vært tydeligere.

Vi står midt i en lesekrise som denne rapporten ikke nevner spesifikt og som har klare konsekvenser for hvordan man bør og kan tenke kompetanseutvikling i arbeidslivet. Den negative utviklingen i leseferdighetene blant både barn, unge og voksne krever umiddelbare tiltak. Gode leseferdigheter er avgjørende for sosial inkludering og deltakelse, og et nødvendig grunnlag for videre utdanning. Skal vi lykkes i å styrke leseferdighetene er det behov for felles forståelse av utfordringsbildet.

En samlet bokbransje mener derfor at det er særlig to av Kompetansereformutvalgets anbefalinger som bør prioriteres: Styrking av Kompetansepluss-ordningen og en plan for livslang læring der det legges tydelig vekt på lesing som grunnleggende ferdighet. I tillegg mener vi at kunnskapsgrunnlaget for å utforme denne planen bør styrkes.

Styrking av leseferdigheter må prioriteres spesielt

I NOU-en påpeker utvalget hvordan gode grunnleggende ferdigheter er en forutsetning for omstilling og livslang læring (kap. 17). Lesing blir ikke framhevet spesifikt, men blir sammenstilt med andre grunnleggende ferdigheter som digitale ferdigheter og regning. Det er åpenbart at lesing er en ferdighet som flere av de andre grunnleggende ferdighetene bygger på, og derfor mer avgjørende enn noen annen enkeltfaktor.

Dårlige leseferdigheter øker risikoen for utenforskap, arbeidsledighet og helseplager. De nyeste undersøkelsene fra PIRLS, PISA og PIAAC2 dokumenterer at leseferdighetene til både barn, unge og voksne er på vei i feil retning. Det er en utfordring som angår oss alle, og som krever samarbeid og kunnskap på tvers av sektorer, i tråd med utvalgets anbefalinger. Hvis vi ikke klarer å snu den negative lesetrenden, vil det få store kostnader for hele samfunnet på sikt. Mange av tiltakene Kompetansereformutvalget anbefaler vil

ta oss i riktig retning, men det er helt nødvendig at Storting og Regjering tar inn økte leseferdigheter som et klart prioritert mål.

PIAAC2-undersøkelsen fra desember 2024 understreker alvorret. PIAAC2 viser at over en halv million voksne nordmenn i arbeidsfør alder leser på nivå 0 eller 1. Det betyr i praksis at de ikke klarer å lese ut av en bank-SMS hvor lenge en kode er gyldig (nivå 0), eller finne antall sykkelstativ fra en brosjyre om sykkelutleie (nivå 1). På ti år har antallet voksne nordmenn som ikke kan lese (nivå 1 eller lavere) økt fra 400.000 til 530.000.

Kompetansepluss: En viktig ordning for voksne med svake leseferdigheter

Utvalget beskriver hvordan personer med lite formell utdanning og svake grunnleggende ferdigheter har større risiko for å falle ut av arbeidslivet på mer varig basis. De peker på at det for denne gruppen kan det være særlig viktig å ha muligheter til å formalisere og dokumentere sin kompetanse (s.60). Utvalget anbefaler å øke tildelingen til Kompetansepluss, samt gjøre ordningen mer tilgjengelig og redusere ventetiden fra søknad til oppstart, ved å vektlegge fleksible tildelingsmodeller.

Vi mener at dette tiltaket bør få høyeste prioritet, både fordi det treffer der skoen trykker mest, og fordi det er et tiltak som kan virke på kort sikt. Konsekvensene av dårligere leseferdigheter er så alvorlige at vi trenger kraftige virkemidler raskt. NOU-en viser at arbeidslivet i 2024 søkte om 227 millioner kroner for å kunne gi slik opplæring til 11 700 deltagere. Det ble gitt tilskudd på 84 millioner kroner, som rakk til 4 300 deltagere (tabell 9.2). Med 530 000 voksne som er funksjonelle analfabeter fikk med andre ord under en promille av disse tilbud om grunnleggende opplæring i arbeidslivet.

Leselyststrategi og livslang læring: En helhetlig tilnærming

Regjeringens leselyststrategi, som ble lansert i 2024, retter seg mot barn og unge. En samlet bokbransje har påpekt at en leselyststrategi må omfatte hele befolkningen. Litteraturfeltet skal fortsette å gjøre vårt beste for å tilby et stort utvalg av bøker og inspirere flere til å bli glade i å lese. Men lesing er ikke bare kultur- og kunnskapspolitikk. Her må flere departement og aktører på banen.

For at vi skal lykkes i å styrke leseferdighetene på sikt, er det behov for en plan for livslang læring der flere sektorer og partene i arbeidslivet involveres og samarbeider. Vi mener dette er i tråd med utvalgets anbefaling om en langtidsplan for livslang læring som kan bidra til å styrke samordningen mellom nasjonal og regional kompetansepolitikk (kap. 13). Styrking av leseferdigheter gjennom hele livsløpet bør være en sentral del av denne planen.

Kunnskapsbasert politikkutvikling og kompetanseutvikling

Utvalget peker på at et sentralt mål er å utvikle en felles forståelse blant myndigheter og arbeidslivets parter om prioriterte kompetanseutfordringer, samt gjøre forskningsbasert kunnskap mer tilgjengelig for praktisk politikkutforming. Utvalget understreker

viktigheten av å lukke kunnskapshull og sikre en felles forståelse av utfordringsbildet og fremtidens kompetansebehov (kap. 14).

Dette har også bokbransjen etterlyst. I Norge er det gjort mye for å fjerne tabuer rundt utenforskap i arbeidslivet. Manglende leseferdigheter hos voksne er likevel fortsatt et skambelagt tema. Samtidig er det forsket relativt lite på hvordan lese- og skriveferdigheter påvirker utenforskap i norsk arbeidsliv. En samlet bokbransje mener det bør settes av midler til å undersøke sammenhengen mellom leseferdigheter og frafall i arbeidslivet.

Oppsummert mener vi at det er avgjørende at samfunnet i fellesskap tar tak i de synkende leseferdighetene gjennom koordinert innsats på tvers av sektorer. Vi støtter derfor utvalgets anbefalinger om å styrke opplæringstiltak, forskning og livslang læring for å sikre at flere kan delta aktivt i arbeidslivet og samfunnet. Samtidig ønsker vi at leseferdigheter prioriteres høyere og tydeligere i den politikken som springer ut av utvalgets arbeid.

Avsendere:

Stiftelsen LESE har som formål å være en ledende organisasjon i Norge for å fremme leselyst, leseferdighet og forståelse for lesingens betydning for samfunnet og demokratiet. Stiftelsen LESE skal gjennom sitt arbeid inspirere og legge til rette for at mennesker i alle aldre og alle samfunnsgrupper oppdager lesing som kilde til glede, opplevelse, kunnskap og dannelse. Vi skal øke engasjementet og muligheten for lesing og dermed bidra til inkludering og deltagelse i skole, utdanning og arbeidsliv. Stiftelsen LESE skal være pådriver for å utvikle og dele kunnskap om lesing. Vi skal arbeide med utvikling og formidling av litteratur for å sikre gode leseopplevelser for alle.

Bokhandlerforeningen er interesseorganisasjonen for alle landets bokhandler. Foreningen jobber for å styrke bokas plass i samfunnet og skal sikre bokhandlerne gode rammevilkår som bidrar til at folk i hele Norge får tilgang til et mangfold av litteratur. Litteratur bidrar til nye perspektiver, øker kritisk tenkning, underholder og styrker leseferdigheter, fremmer ytringsfrihet og mangfold, og dermed demokratiet. Her spiller bokhandelen en uvurderlig rolle i å tilby et bredt spekter av bøker av, for og om alle.

Den norske Forfatterforening (DnF) organiserer skjønnlitterære forfattere som skriver for voksne. Formålet er å fremme norsk litteratur og ivareta norske forfatters interesser. Forfatterforeningen arbeider for forfatters ytringsfrihet og at det skal finnes et mangfold av ytringer. Foreningen ble etablert i 1893. DnF har pr. juni 2025 ca. 840 medlemmer.

Den norske Forleggerforening er en interesseorganisasjon som ivaretar faglige, juridiske og økonomiske interesser for norske forlag. Forleggerforeningen har i dag nærmere 90 medlemmer, våre medlemsforlag representerer til sammen omtrent 85 prosent av norsk forlagsomsetning. Forleggerforeningen arbeider for å opprettholde og

styrke forlagsbransjens kulturelle, rettslige og økonomiske rammevilkår, som er viktige virkemidler for å bevare og utvikle norsk språk og litteratur.

Forfatterforbundet er en fagforening som organiserer skjønnlitterære forfattere, i det alt vesentlige forfattere som skriver for voksne. Forbundet arbeider for fremme av norsk litteratur og for forfatteres faglige og økonomiske interesser og ytringsfrihet. Forbundet ble stiftet i 2018, og har cirka 600 medlemmer, innbefattet aspirantmedlemmer.

Norsk bibliotekforening (NBF) er en pådriver for bibliotek i Norge og er en interesseorganisasjon som jobber for å fremme kunnskap om bibliotekenes oppgaver i samfunnet og tale bibliotekenes sak. NBF er en medlemsdrevet organisasjon med ca 2500 medlemmer som omfatter alle typer bibliotek, både folkebibliotek, fagbibliotek og spesialbibliotek. Norsk bibliotekforening ble stiftet i 1913.

Norsk Forfattersentrum vart etablert i 1968 for å skape kontakt mellom forfattarar og publikum og å sikre forfattarane honorar for oppdraga. Organisasjonen yter service til forfattarar, oppdragsgivarar og publikum i heile landet. Norsk Forfattersentrum har over 1900 medlemmar som skriv skjønnlitteratur og sakprosa for barn, ungdom og voksne. Gjennom Norsk Forfattersentrum tilbyr forfattarar foredrag, samtaler, skrivekurs, opplesingar, skulebesøk, digitale oppdrag og mykje meir.

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere (NBU) ble grunnlagt i 1947 og har nesten 500 medlemmer. NBU er en selvstendig forening. Foreningens formål er å ivareta norske barne- og ungdomsbokforfatteres faglige og økonomiske interesser, samt å verne og fremme norsk barne- og ungdomslitteratur.